

TÜRKÇE: SAKLI GÜÇ - IŞIK DİLİ

YRD. DOÇ. DR. HÜSEYİN ÖZBAY*

Sadece sevgim ve hürmetim değil, tarihte ve bugün ışığın ve sevginin dili olduğu için bu sıfatı kullandım.

İngilizcenin akıl, Türkçenin duygu dili olduğunu söyleyenler, İngiliz'de duygu, Türk'te akıl olmadığını elbette kastetmiyorlar... Duygunun ve aklın niceliğinden çok niteliği itibarıyla böyle bir ayrımın yapılabileceğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Diller arası mukayeseli nitelik tespitiyle ortaya çıkan bir göreceliktir bu.

Benzer bir metin okunduğunda veya konuşma yapıldığında bir İngiliz'le bir Türk'ün yüzüne, gözüne bakmak, ten dilini okumak, iki ayrı dilin mi yoksa iki ayrı millî karakterin mi göstergesi olur? Bir türkü veya bir metin okunduğunda yüzümüzün aldığı şekil dünyada görülmemiş bir karakter resmidir. O sebeplerdir ki biz Türkler lirik, coşkulu ve hatta oynak bir şiiri bile tatlı bir huzurun ve hüznün içinden okuruz. Türkçe, mantık ve akıl yanında daha çok etkileyen bir dildir. Türklerin her şeyden çabuk etkilenmeleri, şaşkınlıklarının, hayranlıklarının, sevinç ve üzüntülerinin, kabaran ve inen göğüslerinin bir çırpıda geçmesi, biraz önce ve biraz sonra farklı farklı olmamız dilimizin karakteriyle bir özdeşleşme göstermez mi?

Dil bireysel olduğu kadar tarihsel ve ulusal bir karakteri de yansıtır mı? Psikogenetik bir konu bu. Dil hem psikogenetiği hem de sosyogenetiği taşır. Bunun için bir dilin içine, derinliğine bakmak orada nasıl biri olduğumuzu gösterdiği gibi gibi nasıl bir tarihsel millî karakterden geldiğimizi de anlatır.

Bu yönüyle dilin bizatihi kendisi "gösterge değeri" kadar önemlidir. Ünlü düşünür Wittgenstein dili, felsefenin kendisi sayar. Felsefe bir dilin içinden geçmektir (Wittgenstein 2008).

* GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

Biz de Türkçenin içinden geçerken bu duyguyla, bu heyecanla, bu tepkiyle, bu vicdanla, bu akılla boyanırız. Bireysel ve ulusal rengimiz Türkçenin iletişim kanalında oluşur. Bütün vehameti ve azametiyle... Borges "Dil kütüphanelerden gelmedi. O, tarlalardan, denizlerden, nehirlerden, gecelerden, şafaklardan geldi." der (Borges 2002)

Borges'e gelen dil, tam Türkçeyi tanımlıyor sanki. Gerçekten de Türkçe, kütüphanelerde, sözlüklerde, kitaplarda değil; halkın acısında, sevincinde, düğününde, hapishanesinde yani yaşayan kültüründedir. Türkçede kelimeler sözlüklerde, esir ağızlarda ve yazılarda ise alabildiğine hürdür.

Bu sebeple Türkçe semantikten çok semiyotik bir dil olarak tarihte var oldu ve bugün varoluşunu sürdürüyor. Dilimizin bütün kavramları, onu çok farklı tecrübe, duygu ve heyecanlarla yaşayan bir milletin kültürüyle boyanmıştır. Dilimizin genetik şifreleri büyük sözlü kültürümüzde saklıdır. Türkçe kültürümüzü anlatmaz, kültürümüzü gösterir. (Yavuz 1996).

Dilimizin
genetik şifreleri
büyük sözlü
kültürümüzde
saklıdır. Türkçe
kültürümüzü
anlatmaz,
kültürümüzü
gösterir.

Dillerin iki yönünü gösterir bu durum. Bir dilin sözel hazinesi, yaşayan canlı kültürün genişlemesine ve derinlemesine yansımalarıdır. Burada dil-kültür ayrımından söz edilemez. Çünkü kültür dil kullanılırken doğal olarak yaşanır. Tadına varılan ve nice zaman sonra kimi duygularına yabancılaşan bütünüyle bir hayattır bu.

Biz Türkler tarihte de bugün de başka milletlere nispeten değerlerimizi oluşturan, buna karşılık aynı derecede korumayan çünkü yeni ve başka değerler karşısında evelkini unutma meyline giren bir karakteri temsil ediyoruz. Antropolojik ve etnografik incelemeler, muhafaza kültürümüzün zayıf olduğunu göstermektedir. Bir kültürel rengimizden başka başka renkler çıkaramamız da bunu gösteriyor. Yoksa sadece ağıtlarımızdan, Dostoyevski'nin

yazdıklarından daha büyük ve anlamlı romanlar, hikâyeler çıkardı.

Dijital fırtına ya da birbiri üzerine binişip kopan tekno-kültürel dalgalar karşısında bellek kültürümüzün darmadağın olması da bunun çağımızdaki sorunlu bir yansımasıdır.

Bizim marifetimizle değil, ama dilin kendi yapısından kaynaklanan bir özelliklikle evrensel olarak en çok ve en iyi muhafaza edilen kültürel değer dildir. Basın ya da emperyal diller karşısında yok olup giden dillerin dramatik maceraları, dilin muhafazakârlığıyla değil, kanser edilip öldürülmesiyle ilgilidir. Dili muhafaza etmekle dilin muhafazakârlığı farklıdır.

Türkçenin büyük gücü, zaman zaman dilini bile muhafaza etmede zorlanan milletimize rağmen var olmuştur. Bellek kültürü olabildiğince genç ve diri olan

bir millet onun muhafazasını bellek dışı belgelerde değil yine belleğinin metruk köşelerinde korumaya kalktı. Bin yıl içinde sadece Dede Korkut'un geçirdiği değişim bile bunu kanıtlar. Güçlü bellekte bile büyük Oğuz Destanı allak bullak oldu. Daima yeniliğe açık bir bellek algısının, özgünü, ilki olduğu gibi koruması tabii ki muhal olmuştur.

Bunun için dünyanın en değerli ve anlamlı sözel kültürünü oluşturduk, ama bu kültürün genetik şifreleri takla üzerine takla attırdığımız dilin anacı koruyucu döl yatağında sindi kaldı. Bu kadar masal, bu kadar ağıt, bu kadar destan, bu kadar ninni, bu kadar tekerleme, bu kadar hikâye, bu kadar türkü, bu kadar fıkra neyin nesidir böyle?.. Almanya'da Grim Kardeşlerin toplayıp yazdıkları masallar ömürlerine yetti. Bizim masallar ise daha bitmedi. Kaç insan ömrü, acaba Türklük dünyasının bütün masallarını derleyip yazmaya yetecektir?..

Nobran bir tüketici olduğumuz hâlde masallarımızı, türkülerimizi, ağıtlarımızı bitiremedik.

Bunları dilinde ve diliyle üreten büyük kültürümüz, buna yakışır bir yazı kültürü üretmedi.

Bunun içindir ki dilimizin sözel olarak yüksek derecede kullanılması, onun her zaman muhafaza edilip geliştirilmesini sağlayamadı. Türkçe belki de diller içinde varlığı en çok tartışılan bir büyük maceranın içinde kaldı. Aidiyeti en çok kabul ve reddilen, üzerinde en çok oynanan dil oldu.

Türkçe bilimin konusu olduğu zaman taşıdığı bütün özellikleriyle sadece hayret ve hayranlık uyandırdı. Bugüne kadar hiçbir bilimsel çalışmada Türkçenin bilim ve sanat dili olarak yetersizliğinden söz edilemedi. Yine Türkçenin tarihsel ve zamanevi varlık durumu(ontolojik varoluşu)ve dil gücü de dünya bilim çevreleri tarafından asla bir polemik konusu *yapılmadı*. Dil bilimi çevrelerinde birçok mukayeseli üstünlük'e sahip olan Türkçe, ne yazık ki, bu dili kullanan insanlar tarafından o derecede fark edilmedi. Elbette bir dilin başkaları tarafından fark edilebilen kimi incelikleri, o dili konuşan insanlar tarafından görülmeyebilir. *Ol mâhiler ki derya içindedir deryayı bilmezler* misalinin dil psikolojisinde de yeri vardır. Bu durum için son zamanlarda çok kullanılan bir ibare ile "paradigmanın içinde olmak"la "paradigmanın dışında olmak" arasındaki "görme, algılama, duyma" farklılığı da diyebiliriz. Kullandığı dilin bireysel ve millî kimliği için ne derecede önemli olduğunu "paradigmanın içinde olanlar" niçin bilsin ki? Dille ilgili akademik bilgilerimiz ya da dilin şiirle, güfteyle, hikâyeyle yüzünü göstermesi başka, onun dışında kalmakla algılanan "millî varlık tehlikesi" başkadır.

Kaç insan
ömrü, acaba
Türklük
dünyasının
bütün
masallarını
derleyip
yazmaya
yetecektir?

Sovyetler Birliği daha çökmemişken Bulgaristan'da Tudor Jivkov Türklerin isimlerini Bulgar isimleriyle değiştirmiş, Türkçeyi yasaklamıştı. O zaman millî kimliğin en çok dille temsil edildiği anlaşıldı. Kızıl kıyamet koptu. Üç yüz, dört yüz bin soydaşımız Türkiye sınırına dayandı. Ülkemizde büyük gösteriler yapıldı. Hatta Bulgar zulmünü işleyen film bile yapıldı. İsmi Naum Solomonov olarak değiştirilen ünlü haltercimiz Naim Süleymanoğlu, Türkiye'ye kaçırıldı. Toplum psikolojisini ve Türklerin karakterini iyi bilmeyen Bulgarlar şaşırılmışlardı. Onlar kurbağayı kaynayan suya attılar. Kurbağanın canı birden yandığı için sıçrayarak kaynar sudan çıktı. Oysa kurbağayı yavaş yavaş soğuktan ılığa, ılıktan orta sıcaklığa ve en sonunda kaynar suya doğru alıştırsalardı; bu tepki olmayacaktı.

Almanya'da yaşayan Türkler de kaynar suya atıldılar, paradigmanın dışında kalarak Türkçeyi fark ettiler. Türkiye'de Türkçeyi, sorunsuz kullanan halk, orada Türkçeyi sorunlu olarak kullanmaya başladı (Türkçeyi sorunlu olarak kullanmaktan, yanlış kullanımı değil iki dil arasında kalmayı kastediyorum.). Türkiye'de iyi kötü Türkçeyi sadece kullanan halk Almanya'da Türkçe için mücadele etmek zorunda kaldı. Almanya'da Almanca içinde kalan Türkler, millî paradigmanın dışına düşünce, dillerinin kimlikleri için vazgeçilmez bir belge, âdeta bir tapu olduğunu gördüler. Almanya'da, Hollanda'da, Belçika'da açtıkları iş yerlerine Türkçe isimler koydular. 2009 yılı Eylül ayında Köln'nün Keupstrasse Caddesi'nden geçerken hayretler içinde kaldım. Caddenin sağında ve solunda şu tabela isimlerini aceleyle not edebildim. Not edemediklerimi de gözledim. Aşağıdaki listede yer alan isimler gibiydiler:

"Palanın Yeri, Bölge, Çimen Tekstil, Altın Şiş, Büyük Harran (üç dükkân bu isimle sıralanmış), Köz Kebap, Güzel Büfe, Asmalı Konak, Türk Avukatlar, Kervansaray, Akabe Halı, Derya Kuyumcu, Hasret Baklava, Sıla Restoran, Göral, Kikim Kebap, Karadeniz Kahvehanesi, Hazal Kuyumcu, Ekmek Teknesi, İkizler Seyahat, Çeyiz Evi, Kral Spor, Şoför Okulu, Sağdıç Market, Taç Kuaför, Cengiz Kafe, Ay Yıldız, Nurten Abla, Özlem Kuyumcu, Mevlana Restoran, Baran Kuyumcu, Özlem Kuyumcu, Öz Tekstil, Arzum, Ağırbaş Kuzu, Tıraşçı Bay Bayan, Vatan Telefon, Yılmaz, Akkuşlar Pide, Damla Pasta, Duvak Balıkçı, Etli Pide" vb.

Bu tablo yalnız dilcilerimizi, kültür adamlarımızı değil, sosyolog ve antropologlarımızı da ilgilendirmelidir. Yukarıdaki çizelgeye karşılık Türkiye'den bazı tabela isimlerini verelim:

"Döner" (Türkçe döner'i bile beğenmemiş. Oysa Almanlar söyleyebildikleri kadarıyla *"Döner"* diyorlar. Bu kelime bu hâliyle Alman Akademik sözlüğüne girmiştir.) *"Dönerlands, Dondurmania,* (Türkçe yerine yabancı kelime kullanılsa bundan iyi. Böyle örnekler, aşağılık güdüsünün nerelere kadar gittiğini gösteriyor. En ağır Osmanlı metinlerinde bile Türkçe kelimeler yabancı dillerin gramer boyunduruluğuna sokulmamıştır), *Trade Center, La Famme Butik, Fast Food, Leather, Sunshine, Otium Hotel, The Hacının Yeri, Çiğköfte Translate, Dürüm's Coffe"* vb.

Bu ve benzer dil tutumsuzluğumuz tabii ki bir göstergedir. Bundan yaklaşık 1400 yıl önce Bilge Kağan'ın tespitine bakalım: "Türk Beyleri Türk adlarını bıraktılar. Çinci Beyler Çin adlarını aldılar." (Ercilasun 2007).

Bu gözlem son derecede önemlidir. Çünkü bu acı neşter, bir tarafıyla kültürel varlığımızı yabancı bir kültürle değiştirme karakterinin tarihî bir temele dayandığını gösterirken diğer taraftan da kültürümüzü koruma refleksinin de çok güçlü olduğunu kanıtıyor... Aynı refleks, Türkçe dururken Farsça yazanlara karşı Ali Şir Nevaî'nin "Muhakemetü'l-Lûgateyn"iyle ortaya çıkar. Aynı refleks 20. yüzyılın başlarında kitabına "Türkçe Şiirler" adını koyan Mehmet Emin Yurdakul'da ortaya çıkar. Yani her yıkımın onarıcısı, her aymazlığın yok edicisi bir Bilge Kağan'ımız vardır.

TÜRKÇE: SAKLI GÜÇ

Çoğunu kullanmadığımız "saklı bir güç" Türkçe. Kullanıldıkça ortaya çıkan bir define âdeta. Dilimiz, "saklı güç"ünü, "kinetik bir erke"ye dönüştürecek kalemler arıyor. Tarihî derinliğine karşılık "kullanım yoğunluğu"nun sığılığı bir çelişkidir.

Türkçenin gücü, onun doğurgan özelliğidir. Geçenlerde henüz yedi aydır Türkçe öğrenmekte olan Tanzanyalı bir öğrencim kara tahtanın başına geldi ve beni de şaşırtan şu kelimeyi yazdı: Afyonkarahisarlılaştıramadıklarımızdan mısınız? Bu ibare tek kelimeden ibaret bir cümledir. Bir yabancı için çok şaşırtıcı bir farklılıktır bu. Ben "İngilizcede böyle bir ifade için birkaç cümle gerekir." deyince Tanzanyalı İsa, "Ne birkaç cümle Hocam, birkaç paragraf gerekir." deyiverdi.

İşte Türkçenin anlam oluşturucuları, böyle iç içe geçmiş bir "dil evreni"dir. Yukarıdaki bir kelimelik Türkçe cümlelerin anlam çözümlemesini basit olarak şöyle yapabiliriz:

1. Bu cümlede Türkiye'nin şehirlerinde biri olan Afyonkarahisar var. Yani cümlelerin anlam tabanı birleşik kelime hâlinde biçimlenen bu şehirdir.
2. Birilerini, bu şehirden olmadıkları hâlde bu şehirden birileri hâline getirmek isteyen ama bunu birçok kişide denediği hâlde başaramayan bir(ler)i var.
3. Afyonkarahisarlı: Nüfus kaydı bu şehre ait insan.
4. Afyonkarahisarlı+laş-mak: Nüfus kaydı ve yaşadığı yer bu şehir olmadığı hâlde bu şehirden biri hâline gelmek.
5. Afyonkarahisarlılaş+tır+mak: Bunun, birisinin kendi kendine dileği değil de başkası tarafından (muhtemelen zorlayarak ya da ikna yoluyla) yapılması.

Çoğunu kullanmadığımız "saklı bir güç" Türkçe. Kullanıldıkça ortaya çıkan bir define âdeta.

6. Afyonkarahisarlılaştır-ama-mak: Birisini Afyonkarahisarlılaştırmak niyetinde olan birinin, buna gücünün yetmemesi (yetersizlik kavramı).

7. Afyonkarahisarlılaştırama+dıklarımız: Böyle bir niyetin başkaları üzerinde de denenmesi.

8. Afyonkarahisarlılaştıramadıklarımız+dan: Bunların içinden birini seçerek yargının soruya hazırlanması.

9. Afyonkarahisarlılaştıramadıklarımızdan mısınız? Bütün bu süreçlerin, birisinin şahsında soru hâline getirilip duyurulması.

Türklerin dünya algısı dolayısıyla mikrokosmos-makrokosmos birliğidir. Aynı zamanda bu ana kelimeler Türkçenin “metaforik dil eveni”nin de temelidir.

Türkçenin bu doğurganlık özelliğini onun atomik gücü olarak da görebiliriz. Türkçede kelime sayısının az olduğunu söyleyip bundan dilimiz aleyhinde sonuç çıkarmak isteyenlerin anlamadıkları şey işte bu “atomik” ve “saklı: potansiyel” güçtür.

Bütün dünya dilleri az sayıdaki temel verilerin (Türkçede bu, ses, kök ve ek temel verileridir.) işlemine dayanır. Burada önemli olan işlem kat sayıdır. Temel verilerden “kök” ögesi, doğurgan bir anadır. İşlem kat sayısı dediğimiz de doğurganlık niceliği ve niteliğidir. Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü son sınıf öğrencilerinden Türkçe bir fiilin (mesela görmek fiilinin) kaç türevinin olduğunu bulmalarını istedim. Yaptıkları işlem 45 dakika sürdü. Yakup Şal, işlem listesini bana gösterirken

“Hocam, bu fiil daha doğuracaktı ama zamanım yetmedi.” dedi. “Öyle mi?” dedim ve listeye baktım. Görmek fiilinden tam 179 kelime türetmişti.

Yine Gazi Eğitim Fakültesinin Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliğinden bir öğrencim, Türkçe vücut organ isimlerinden 150 sayfalık “deyim ve atasözü evreni” çıkarmıştı. Bilindiği gibi Türkçenin ilk kelimelerinden birisi de organ isimleridir. Organ isimlerimizin bütünü Türkçedir: *saç, baş, kıl, perçem, boyun, alın, yüz, yanak, çene, dil, diş, damak, küçük dil, avurt, dudak, boğaz, gırtlak, sırt, göğüs, döş, bel, kalça, ayak, bacak, diz, but, parmak, tırnak* vs.

Görüldüğü gibi bunlar; baştan ayağa Türkçe kelimeler, ilk kelimeler, bizim kelimelerimizdir. Dil evrenimizin ilk oluşumu da bu kelimelerle sağlanmıştır. İç evren, küçük evren (mikrokosmos) adlandırıldıktan sonra “dış evren, büyük evren” (makrokosmos)e de benzerlikler kurularak bu adlar aktarıldı. Yani mikrokosmos(insan)dan makrokosmos’a bir anlam evreni kuruldu. Yukarıda saydığımız bütün organ isimlerimiz, fiziksel ve işlevsel benzerlikler kurularak dış dünyaya aktarıldı. Türklerin dünya algısı dolayısıyla mikrokosmos-makrokosmos birliğidir. Aynı zamanda bu ana kelimeler Türkçenin “metaforik dil

eveni”nin de temelidir. Mecazlar en çok, deyimler en çok bunlarla yapılır. Biz sadece bu organ adlarından birini seçerek bir örnekleme yapmak istiyoruz:

BAŞ

a) Aktarım Evreni:

1. En önemli vücut organı:
2. Bir topluluğu yöneten kişi (İşlevsel benzerlik; baş da insanı yönetir.): *Cumhurbaşkanı devletin başıdır.*
3. Bir yerin ya da bir şeyin tepesi (Fiziksel benzerlik, çünkü baş da insan vücudunun tepesidir.): *Dağın başına çıktık.*
4. Bir şeyin başlangıcı (Her şey bir kararla başlar; karar organı ise baştaki düşünce merkezidir.): *yılbaşı, yarışmanın başı, hafta başı vb.*
5. Temel, esas (İnsanın esası da baş’tır, her şey ona bağlıdır.): *Her şeyin başı ahlaktır.*
6. Bir şeyin yuvarlakça ucu (Baş yuvarlak ve insan vücudunun ucudur.): *toplu iğne başı, çivinin başı.*
7. Adet, sayı (İnsanlar da sayılırken baştan sayılırlar.): *on baş koyun, iki baş soğan....*
8. Bir şeyin yakını, çevresi: *havuz başı, ocakbaşı.*
9. Yönetimde en ileride olan: *başbakan, başhekim, başkent, başkan...*
10. En yüksek derece: *başa gürleşmek.*

b) Deyim ve Deyimleşmiş Birleşik Yapılar Evreni (mecazileşme):

“ başa çıkmak, baş ağrıtmak, baş vermek, baş bulmak, baş eğmek, baş gelmek, baş göz olmak, başa çıkmak, başa gürleşmek, baş alamamak, baş bağlamak, baş çekmek, baş döndürmek, baş göstermek, baş ağrıtmak, başı belaya girmek, baş almak, baş çevirmek, baş edebilmek, baş göz etmek, başı bağlanmak, başı olmak, başı çekmek, başı darda kalmak, başı göğe ermek, başı kazan gibi olmak, başına bela olmak, başına çorap örmek, başına dikilmek, başı dara düşmek, başı derde girmek, başı hoş olmamak, başına belâ açmak, başına bir hâl gelmek, başına çıkarmak, başına dert etmek/açmak, başına dikmek, başına ekşimek, başı çatlamak, başı daralmak, başı dönmek, başına bela almak, başına çalmak, başına çıkmak, başına devlet kuşu konmak, başına dolamak, başına geçirmek, başına geçmek, başına gelmek, başına iş çıkarmak, başına kalmak, oturmak, başına taç etmek, başına vurmak, başında beklemek, başına geçmek, başına güneş geçmek, başına iş çıkmak, başına kan çıkmak, başı nâra yanmak, başına taş düşmek/yağmak, başına yıkmak, başında değirmen çevirmek, başına iş açmak, başına kakmak/kakınç etmek, başına karalar bağlamak, başına sarmak, başında kavak yeli esmek, başından atmak, başında olmak, başını alamamak, başını bağlamak, başından kaynar sular dökülmek, başından büyük işlere girişmek/kalkışmak,

başında olmak, başını alıp gitmek, başını boş bırakmak, işi başından aşkın olmak, başından geçmek, başından savmak, başında paralanmak, başını dik tutmak, başını dinlemek, başını ezmek, başını kaldırmamak, başını kurtarmak, başını etini yemek, başını sokmak, başını uçurmak, başını vermek, başını duman almak, başını istemek, başını koltuğunun altına almak, başının altından çıkmak, başının derdine düşmek, başını ortaya koymak, başını toplamak, başını yakmak, başı yemek, başı sıkıya gelmek, baş üstünde yeri olmak, baş tutmak, başı taşa değmek, baş üstünde tutmak, başı tutmak, baş sallamak, baş yakmak."

c) Atasözleri Evreni:

Başla ilgili deyimler bitmiyor. Böyle bir dil evreni aynı zamanda bizim dünya görüşümüzü ya da aldığımızı gösteriyor. Şimdi aynı kelime etrafında kurgulanmış olan ya da içinde "baş" kelimesi geçen bazı atasözlerini hatırlatalım:

"Baş ağır gerek, kulak sağır / Dost başa bakar, düşman ayağa / Başın başı, başın da başı var / Başını acemi berbere teslim eden, pamuğunu cebinden eksik etmez."

"Baş" kelimesi ile kurulmuş yüzlerce birleşik kelimedden bazılarına dikkat çekmekle yetiniyoruz:

d) Birleşik Kelime Evreni:

"baş altı, baş döndürücü, başgedikli, baş başa, başhekim, başdenetçi, başağrısı, başkaldırı, başaltı, başdanışman, başyazar, başörtü, başucu, başı açık, başı kalabalık, küçükbaş, binbaş, karabaş, sallabaş, elebaş, dağbaş, işbaş, bölükbaş, gölbaş, subaş, masa baş, yüzbaş, oymakbaş, mehterbaş, söz baş, sofr baş" vb.

e) Türev Evreni:

Türkçenin doğurganlık gücünü gösteren özelliklerinden birisi de "türev kat sayısı" dır. Sözlüklerdeki mevcut kelimelerimiz kelime türevlerimizin tamamını göstermiyor. Türkçede bir fiil kökünden ortalama (veya en az) yüz türev alınabilmektedir. Bir isim, fiil hâline getirildikten sonra da türev alma aynı şekilde devam etmektedir. Kök kelimelerden elde edilen türev kat sayısı saklı kelime gücümüzü en açık şekilde ortaya koymaktadır. Basit bir matematikle 5 bin fiil ya da ismin potansiyel türev kelime evreni 5.000X 100: 500.000'dir. "Sözlüklerimizdeki kelimelerin türev kat sayıları büyük oranda alınmamıştır." derken bu durumu kastediyoruz. İşte Türkçenin saklı gücü budur. Şimdi yukarıda değişik kullanım ve anlam evrenlerini gösterdiğimiz "baş" kelimesinden küçük bir türev alma örneği verelim:

"baş, başçı, başçılık, başlık, başlıkçı, başlıkçılık, başkan, başkanlık, başlamak, başlama, başlayış, başlamamak, başlamama, başlamayış, başlanmak, başlanma, başlanış, baş-

Dünyada binlerce dil içinde en eski tarihe, en geniş kullanma alanına ve en fazla dil nüfusuna sahip dillerden biriyiz. Ana dil öğelerinin tamamına sahibiz.

lanmamak, başlanmama, başlayabilmek, başlayamamak, başlayamama, başlayamayış, başlayıcı, başlangıç, başka, başkalaşmak, başkalaşma, başkalaşabilme, başkalaşmamak, başkalaşamam, başarmak, başarma, başarmayış, başarmamak, başarmama, başarıverme, başarabilmek, başarabilme, başaramamak, başaramama, başarı, başarılı, başarısız, başarısızlık, başat, başatçı, başatçılık, başak, başakçı, başakçılık, başaklık..."

TÜRKÇE YÜKSELEN DEĞER

Dünyada binlerce dil içinde en eski tarihe, en geniş kullanma alanına ve en fazla dil nüfusuna sahip dillerden biriyiz. Ana dil öğelerinin tamamına sahibiz. Bu dilde Bilge Kağan, Yusuf Has Hacip, Ali Şir Nevâî, Yunus Emre, Fuzûlî, Yahya Kemal söz söylemiş. Türkçe emperyal bir dil olarak değil, etnisiye olarak bu tarihe, bu coğrafyaya, bu nüfusa sahip olmuş.

Şu anda bütün Balkanlarda, Kafkaslarda, Mezopotomya'da, İran'da, bütün Türkistan'da, İdil Ural'da, Sibiryaya ve Güney Sibiryaya'da bu dil az veya çok farklılıklarla kullanılıyor. Bulgaristan'da, Makedonya'da, Kosova'da, Saray Bosna'da Türkçe gittikçe yükseliyor, bir sevgi dili hâline geliyor. Kosova'nın güzel şehri Prizren'de Türk nüfusu % 5'lere düştüğü hâlde neredeyse Türkçe bilmeyen yok. Türkçe öğrenmek için yeni açılan Türk Kültür Merkezlerine binlerce insan müraacaat ediyor. Sadece Saray Bosna'da beş bin kişi kurs almak için sıraya girmiştir.

Afrika'dan, Uzak Asya'ya kadar birçok ülke ve kıtadan gelen öğrenciler Tömerlerde Türkçe öğreniyorlar. Yurt dışına gönderilen öğretmenler, resmî ve özel okullarda bu alandaki talepleri karşılayamıyorlar

Kırgızistan ve Kazakistan'daki ortak üniversitelerimizdeki binlerce öğrenci Türkiye Türkçesi öğreniyor ve kendi lehçeleriyle birlikte iki lehçede ders dinliyor.

Türk televizyon dizileri de Türkçenin yaygınlaşmasında önemli işler yapıyor. Sadece dizilerimizi ve şarkılarımızı dinleyerek Türkçe öğrenenler var.

SONUÇ

Türkçe içerideki kimi bilinçsiz ya da yabancılaşan siyasiler ve aydınlar tarafından örselense de tarihinin en parlak dönemini yaşıyor. Ülkemizde ve dışarıda yüz binlerce insan Türkçe öğreniyor. Tarihimizin hiçbir döneminde bu kadar çok Türkçe yayın yapılmıyor, bu kadar insan Türkçe konuşmuyordu. Hele televizyon yayınlarıyla Türkçenin küresel etkileri her taraftan duyulmaya başlamıştır.

Dijital dalganın etkileriyle ortaya çıkan dilde yozlaşma ve hatta soysuzlaşmalar kalıcı değil geçicidir. Öğretmenlerimizin, yayın kuruluşlarının, siyasilerin, üniversitelerin küçük bir gayretiyle utanılacak tablolar ortadan kalkacaktır.

Devlet kuruluşlarımıza da Türkçe hassasiyeti bakımından görevler düşmektedir. Bu konuda sadece bir örnek vermek istiyoruz. Türk Dil Kurumu “viyadük” yerine “köprü yol” kelimesini bulmuştur. Buna rağmen yollarda hâlâ “viyadük” yazmaktadır. Ulaştırma Bakanının bir genelgesiyle bir gecede bütün “viyadük”ler “köprü yol” olur. Millî Eğitim ya da Dışişleri Bakanımız “brifing” yerine “bilgilendirme toplantısı”nı yerleştirmek için şahsen harekete geçebilir. Fakat bugüne kadar bir tek devlet adamımızdan ya da bakanımızdan Türkçe lehine böyle bir hissiyat gösterdiklerini görmedik. Oysa dilimiz, onların kotardıkları bin işten daha önemlidir.

Devlet adamlarımız her yerde Türkçe konuşmalı, Türkçenin güzel sesini dünyaya duyurmalıydılar. Gazetecilerimiz “Cumhurbaşkanımız falanca toplantıda İngilizce konuştu.” diye âdeta medhiye yapacakları yerde, Cumhurbaşkanımıza “Neden Türkçe konuşmadınız?” diye soru sormalıydılar.

Unesco tarafından önemsenip ilk beş dil arasında gösterilen Türkçe, büyük bir milletin “ses bayrağı”dır. ■

KAYNAKÇA

- Wittgenstein, Ludwig (2008), *Tractatus*, çev. Oruç Aruoba, İstanbul: BSF Yayınları.
 Borges, Jorge Luis (2002), *Evaristo Carriego*, çev. Peral Bayaz Charum, İstanbul: İletişim Yayınları.
 Yavuz, Hilmi (1996), *Yazın, Dil ve Sanat*, İstanbul: Boyut Yayınları.
 Ercilasun, Ahmet Bican (2007), *Makaleler: Dil-Destan-Tarih-Edebiyat*, Ankara: Akçağ Yayınları.